



УДК 323.2:324:352]:303(477)

МОНІТОРИНГ ВНУТРІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (НА ПРИКЛАДІ ВИБОРІВ 2015 РОКУ ДО МІСЦЕВИХ РАД УКРАЇНИ)

В. С. Андрейчук,

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президентові України

У статті здійснено практичну апробацію методології моніторингу групових даних на прикладі вивчення рейтингів політичних партій України протягом 2015 р. напередодні виборів до місцевих рад, порівняння обчислених згідно з авторською методологією прогнозних даних з результатами виборів. Зроблено подальші прогнози розвитку політичної системи. Обґрунтовано необхідність моніторингу внутрішньополітичних процесів як інструменту державного управління.

Ключові слова: моніторинг, групові дані, внутрішньополітичні процеси, інструмент державного управління, рейтинг політичної партії, вибори в Україні.

V. S. Andreychuk,

graduate student of globalization, European integration and national security management, National Academy for Public Administration under the President of Ukraine

MONITORING INTERNAL PROCESSES AS A TOOL OF GOVERNMENT (FOR EXAMPLE, 2015 ELECTIONS TO LOCAL COUNCILS UKRAINE)

The article highlighted practical testing methodology group monitoring data on the example of ratings of political parties during the 2015 Ukraine before the elections to local councils. Discovered by the author's methodology projections compared with the results of the elections. Made further forecasts of the political system. The necessity of monitoring internal processes as an instrument of government.

Key words: monitoring, group data, internal processes, governance tool, ranking political party, elections in Ukraine.

В. С. Андрейчук,

аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президенті України

МОНІТОРИНГ ВНУТРЕННЕПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССОВ КАК ИНСТРУМЕНТ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ (НА ПРИМЕРЕ ВЫБОРОВ 2015 ГОДА В МЕСТНЫЕ СОВЕТЫ УКРАИНЫ)

В статье осуществлена практическая апробация методологии мониторинга групповых данных на примере изучения рейтингов политических партий Украины на протяжении 2015 г. накануне выборов в местные советы, сравниваются рассчитанные по авторской методологии прогнозные данные с результатами выборов. Сделаны дальнейшие прогнозы развития политической системы. Обоснована необходимость мониторинга внутреннеполитических процессов как инструмента государственного управления.

Ключевые слова: мониторинг, групповые данные, внутреннеполитические процессы, инструмент государственного управления, рейтинг политической партии, выборы в Украине.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Згідно із Законом України «Про місцеві вибори» (2015 р.) вибори до місцевих рад є вільними і відбуваються на основі гарантованого Конституцією України і цього Закону загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування. Як зазначено у ст. 11 згаданого Закону, однією із засад виборчого процесу є політичний плюралізм і багатопартійність [14]. З огляду на це важливим є моніторинг рейтингів політичних

партій з використанням інформаційних технологій, який сприятиме підвищенню ефективності управління суспільним розвитком.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуваний проблематиці приділяли увагу як зарубіжні, так і вітчизняні вчені. Так, системному використанню цільових підходів присвячені праці П.Друкера [1], вивченню соціальних процесів із застосуванням методології системного аналізу – М.Згуровського [6], моніторингу, співвідношен-

ню цього поняття з поняттями «спостереження» і «управління» – І.Жужгова [9], інформаційним технологіям майбутнього – А.Морозова, В.Яценка [10], прийняттю державних рішень з використанням інформаційно-аналітичних технологій – В.Косолапова, В.Ковтуна, В.Колосова та ін. [12], системному аналізу місця і ролі УКР-методологій, методологічним особливостям ІТ-моніторингу внутрішньополітичних процесів в Україні – праці І.Корнілова [25].

Законодавчою базою дослідження є Конституція України, нормативно-правові документи з питань місцевих виборів, державних цільових програм, доступу до публічної інформації, внутрішньої і зовнішньої політики України, впровадження реформ тощо, джерельною базою – фундаментальні видання з державного управління, інтернет-ресурси та інші публікації.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На сучасному етапі, що характеризується загошенням викликів та загроз внутрішньополітичній стабільності (ВПС), виникає необхідність кваліфікованої оцінки подій в Україні, здійсненої на основі моніторингу і фахового аналізу для кращого розуміння перспектив розвитку країни.

Як відомо, головними суб'єктами забезпечення ВПС є суспільно-політичні інститути держави та громадянського суспільства, оптимальним типом відносин між якими є співробітництво.

Проте виклики та загрози ВПС перешкоджають установленню таких відносин. Виклики ВПС, які за наявності певних умов можуть розцінюватися і як загрози, пов'язані з чинниками, регламентованими Законом України «Про основи національної безпеки України». До таких чинників слід віднести порушення з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування Конституції і законів України, прав і свобод людини і громадянина, в тому числі при проведенні виборчих кампаній, недостатню ефективність контролю за дотриманням вимог Конституції і виконанням законів України [20].

Для нейтралізації викликів та загроз ВПС використовуються *державні механізми реагування* на них. На думку Л.Ващенко, пошук шляхів підвищення ефективності механізмів державного реагування на загрози національній безпеці лежить у площині: тотального перезавантаження владної еліти; оптимізації державної політики національної безпеки, яка має базуватися на національних інтересах та науково обґрунтованих рекомендаціях вітчизняних учених, а не на продиктованих кимось ззовні рішеннях; кардинальних реформ у соціально-економічній та політичній сферах, у тому числі й сектору безпеки.

Ефективним механізмом (засобом) реагування на виклики і загрози ВПС є моніторинг. Під політичним моніторингом у вузькому розумінні мається на увазі спеціально організована система спостереження за змінами у стані суб'єктів та явищ політичної системи, у широкому – і результати такого спостереження. Основна мета проведення політичного моніторингу – надати матеріал для здійснення суб'єктом політичної дії оцінювання, контролю та прогнозу поточної політичної ситуації, різних видів політичного аналізу (ситуаційний, стратегічний, ціннісний), розробки тактики і коригування стратегії ведення політичної діяльності, вжиття окремих заходів на політичній арені, прийняття політичних рішень.

Існують певні технології і методи політичного моніторингу. Зокрема, розрізняють пошуковий аналіз (вивчення окремої політичної події за допомогою проведення інтерв'ю, анкетування, контент-аналізу документів) та описовий аналіз (аналіз значущої політичної події, наприклад виборів, який передбачає створення попередніх моделей, у тому числі виокремлення електоральних груп, груп кандидатів у депутати та ін.). Часто другий вид політичного моніторингу здійснюється спільними зусиллями представників різних наукових дисциплін – політології, соціології, економічної науки, юриспруденції тощо.

Водночас завданням політичного моніторингу є не лише опис подій, заяв, настроїв різних соціальних груп, а й установлення ступеня повторюваності подій, взаємозв'язку між окремими фактами політичного життя. Під час проведення вказаного моніторингу використовують підходи (або їх елементи) таких видів аналізу, як системний, проблемний, статистичний, аксіологічний, а також методи його здійснення: порівняльний, агрегування, класифікаційний, ранжування, середнього і відхилення від нього, моделювання, екстраполяції, відбору тощо.

Узагальнено можна виокремити етапи проведення політичного моніторингу: попередній опис досліджуваної проблеми або політичної реальності; розробка параметрів, за якими здійснюється моніторинг; визначення джерел отримання інформації; проведення досліджень; узагальнення отриманих даних, виявлення взаємозв'язків.

З огляду на викладене вище пропонується *авторська методологія моніторингу дослідження внутрішньополітичних процесів*.

Розроблена методологія аналізу групових даних моніторингу вітчизняного інформаційного простору позбавлена багатьох недоліків відповідно до вимог, які стосуються глобальних та ре-

гіональних систем управління кінцевим результатом (УКР) і управління процесами сприяння міжнародному розвитку (СМР).

Системне використання цільових підходів у процесі реалізації численних заходів, проектів та програм, започатковане в 50-х рр. минулого століття, значною мірою базувалося на загальних положеннях роботи П.Друкера «Практика управління» [1]. Утім, *новизна* запропонованих підходів, яка визначила сутність УКР-методології проведення реформ, полягає ось у чому:

- відмові від методів середньо- та довгострокового програмування цільових заходів, що базуються на принципах попереднього визначення і розподілу потрібних ресурсів, переході до поетапного формулювання очікуваних результатів проектів/програм та їх забезпечення;

- переході до методів оперативного бюджетування тих чи інших заходів наступних періодів за результатами оцінки ефективності використання ресурсів у попередній період за критеріями досягнення очікуваних результатів;

- переході до систем інформаційного супроводження і контролю поточних та кінцевих результатів, які базуються на показниках спільних кількісних та якісних оцінок.

У контексті функціонування систем регулювання суспільного розвитку в Україні також спостерігаються елементи застосування УКР-методології управління.

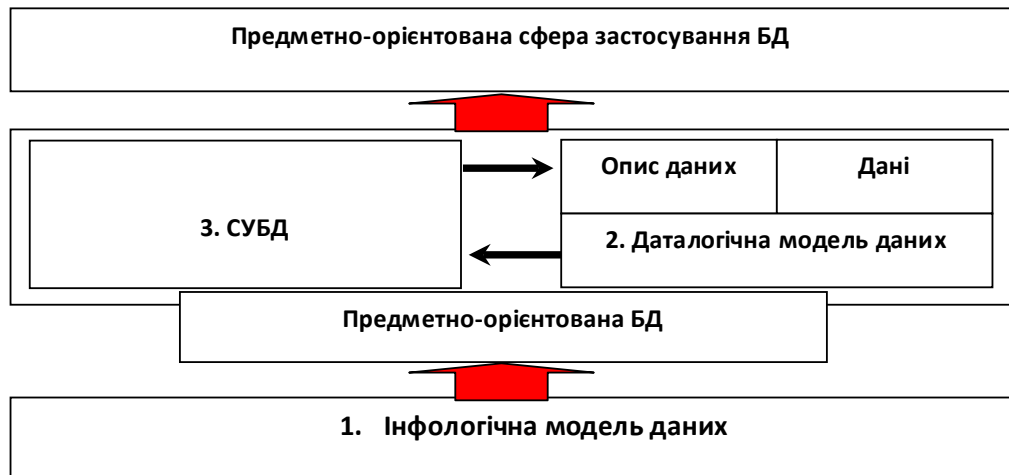
Зокрема, у вітчизняній практиці широко використовується програмно-цільовий метод [2; 3], який на сьогодні є основною методологічною базою реалізації заходів соціально-економічного та суспільно-політичного розвитку. При цьому програмування процесів розв'язання тих чи інших проблем регламентується Законом України «Про державні цільові програми» від 02 лютого 2012 р. № 1621-15 [4], а порядок та механізми забезпечення запрограмованих заходів потрібними фінансовими ресурсами визначаються Законом України «Бюджетний кодекс України» [5] та щорічними законами України, такими, як «Про державний бюджет України на 2016 рік» [26].

У цьому зв'язку **мета публікації** полягає в практичній апробації методології моніторингу

групових даних на прикладі прогнозування підсумків чергових виборів до місцевих рад 2015 р.

На рисунку наведена загальна схема формування та використання предметно-орієнтованих баз даних (БД).

З огляду на це в подальшому будуть використовуватися наведені нижче терміни:



1) *інфологічна модель даних* – узагальнений опис уявлень про той чи інший процес або окремі аспекти його розвитку, який отримано в результаті опитування суб'єктів цих процесів або на основі власних уявлень про них, викладений із застосуванням природної мови, формул, графіків, таблиць та інших елементів, що використовуються з цілком конкретною метою або може бути затребуваним у майбутньому;

2) *даталогічна модель даних* – система даних про досліджуваний процес або окремі аспекти його розвитку, яка безвідносно до змісту та способу впорядкування/організації даних відображає логічні взаємозв'язки між елементами системи, що досліджується, розробляється на основі інфологічної моделі в рамках використання конкретної СУБД з урахуванням специфіки сфери застосування;

3) *система управління базами даних (СУБД)* – комплекс програмних і лінгвістичних засобів загального або спеціального призначення, який реалізує підтримку створення баз даних, централізоване управління та організацію доступу до них різних користувачів в умовах застосовуваної технології обробки даних.

Об'єкт дослідження – **рейтинги політичних партій в Україні, його предмет** – методологічні особливості моніторингу внутрішньополітичних процесів в Україні. Об'єктом дослідження є також способи та форми відображення соціальних відносин між широкими спільнотами людей (соціальними верствами і групами, громадськими

об'єднаннями, колективами та ін.), які за тими чи іншими ознаками можуть бути віднесені до структур політичної системи України.

З дотриманням указаних вище функціональних процедур у роботі сформована інфологічна база даних (ІБД) політичної прихильності суспільних верств до тих чи інших політичних партій, які мали представництво в місцевих органах влади в останні роки.

Основні положення методології моніторингу групових даних суспільно-політичних трансформаційних процесів полягають у тому, що:

а) при формуванні ІБД:

- на множині персоніфікованих даних тих чи інших структур політичних сил (ПС), наявних в інформаційному просторі, обирається прийнятна система критеріїв (ПСК), показників, індикаторів тощо;
- на підставі ПСК результати персоніфікованого моніторингу ПС групуються (об'єднуються) в певні масиви інформації (МІ) відповідно до обраної часової шкали спостережень (ЧШС);
- МІ ЧШС формують ІБД;

б) при формуванні предметно-орієнтованих БД:

- обирається тип датологічної моделі БД, а також СУБД, що використовуватиметься;
- на нечіткій множині МІ ЧШК виключаються аномальні дані предметно-орієнтованих спостережень, формується прийнятна множина даних (ПМД) на обраній ЧШС;
- для кожного часового інтервалу обраної шкали на базі ПМД ЧШС шляхом процедур регуляризації розраховується інтервальне значення досліджуваного показника (ІЗ ДП);
- на підставі ІЗ ДП формується функція динаміки досліджуваного показника (ФДДП) мережевого типу.

Особливість моделювання і прогнозування (коротко- та середньострокових) рейтингів партій на основі неповних, неперіодичних і недостатньо достовірних даних соціологічних служб полягає в тому, що всі вони дають змогу отримати якісний прогноз, або кількісний прогноз з похибкою власного соціологічного опитування (у публікації наведено узагальнений тренд і коридор можливостей).

Одержані результати мають значно меншу міру розбіжності, ніж дані персоніфікованих соціологічних досліджень профільних структур.

Практика державного регулювання функціонування вітчизняного інформаційного простору потребує розробки та впровадження додаткових заходів, спрямованих на унеможливлення спроб маніпулювання громадською свідомістю з тих чи інших питань державного будівництва.

За результатами моніторингу, моделювання та прогнозування можна виокремити такі особливості виборів до місцевих рад 2015 р.:

– участь у виборах значно більшої кількості партій (124), ніж до Верховної Ради України ВРУ (29);

– формування десяти загальнонаціональних партій, в тому числі такої, як УКРОП замість КПУ, яка зійшла з політичної арени;

– поява великої кількості «нових обличчя» і клонів Партії регіонів (ПР);

– більша потужність передвиборчої кампанії порівняно з попередніми;

– зменшення кількості соціологічних служб;

– наявність великої похибки соціологічних опитувань;

– підвищення маніпулятивності.

За результатами обчислень рейтингів партій на виборах до місцевих рад 2015 р. сформульовано такі висновки і прогнози:

1. Рейтинг Блоку Петра Порошенка (БПП) утримується штучно, під гаслом «щоб не втратити Батьківщину». Проте йому бракує конструктивного підходу та професіоналізму, чим користується опозиція і частина коаліції.

2. Рейтинг партії «Батьківщина» підвищується за рахунок розробки теми енергоресурсів і жорсткої критики влади з усіх питань, пов'язаних з енергетикою (газ, нафта, електроенергія, вугілля, тарифи для населення тощо). Високому рейтингу Блоку Юлії Тимошенко (БЮТ) також сприяє популізм лідера партії: народ знову покладає надії на месію, який би вирішив усі соціальні питання і припинив війну за місяць.

3. Спостерігається чітка тенденція до падіння рейтингу Народного фронту (листопад 2014 – березень 2015 р.), який зняв себе з перегонів, взявши на себе негатив замість БПП.

4. Тенденція до підвищення рейтингу нового проекту Коломойського – УКРОПу повторює ситуацію з Народним фронтом напередодні виборів до Верховної ради України (жовтень 2014 р.).

5. З'явилася велика кількість клонів Партії регіонів, що свідчить про наступ колишньої влади широким фронтом, причому деякі з клонів не хочуть себе пов'язувати з попередньою владою, а деякі – з нинішньою.

6. Спостерігаються домовленості БПП та Об'єднаної опозиції по окремих регіонах. Отже, що не вдалося Тимошенко з Януковичем, то реалізується теперішньою партією влади і опозицією.

7. Низькі рейтинги «Громадянської позиції», стабільний електорат у Правого сектору та «Свободи», високі результати у «Самопоміч»,

тенденція до падіння рейтингу Радикальної партії Ляшка, заборона КПУ в Україні свідчать про те, що політична культура в електорату набуває ознак цивілізованості та прогнозованості, але політичний спектр симпатій ще не структурований.

8. З'явилася велика кількість нових «месій» (багато кандидатів уміло маскує справжні наміри), є великий фінансовий ресурс для реваншистів і надмірно ліберальне виборче законодавство, завдяки чому наявність коштів дає змогу створити партію і брати участь у виборах.

9. Агресивна і потужна кампанія нових партій (типу «Рух за реформи») ще раз підтверджує прагнення тіншових «господарів життя» через владу легалізувати капітали.

10. Ближче до виборів зменшилася кількість виборців, які не визначилися і не прийдуть на вибори. З цього випливає, що політичний процес прискорився і охопив більшу кількість виборців, хоча явка передбачається нижчою, ніж на виборах до ВРУ, і особливо на виборах Президента України в 2014 р.

11. Фінансування «кишенькових» олігархічних партій використовується на підтримання телеканалів і рекламу. Унаслідок цього з'являються віртуальні персонажі, які створюються, розкручуються медіа і «розчиняються» в інформаційному просторі. Це є класичним прикладом маніпулювання суспільною свідомістю.

12. Соціологічні служби або приховують достовірну інформацію, або припинили діяльність через закінчення грантів, або, як справжні професіонали, не хочуть заплямовувати свою репутацію.

13. Механізми державного управління виборчим процесом та його регулювання зводяться до формального моніторингу з боку ЦВК виконання Закону України «Про місцеві вибори». Система не здатна передбачати та усувати загрози, що становлять для держави певні політичні сили і кандидати, та наслідки, пов'язані з приходом їх до влади.

Порівняння результатів виборів з прогнозом за підсумками виборів до місцевих рад 2015 р. дало підстави зробити такі висновки щодо рейтингу політичних партій.

1. Безумовним лідером став Блок Петра Порошенка. Як і передбачалося, незважаючи на штучно підтримуваний рейтинг, брак конструктивного підходу і професіоналізму, допущені помилки, поразку в інформаційному просторі, провладна партія з досить великим відривом від конкурентів виграла місцеві вибори і стала єдиною європейською партією.

2. Місця серед партій, що подолали 5%-й бар'єр, розподілилися так: «Батьківщина», Опо-

зиційний блок, УКРОП, «Свобода», «Радикальна партія» Ляшка, «Самопоміч», «Відродження», «Наш край». Проте їх рейтинги перебувають на межі 5%-го бар'єру і на наступних виборах рейтинг цих політичних сил залежатиме від явки виборців. Явка виборців, як і передбачалося, була низькою, її в основному забезпечували особи похилого віку. Молодь виявилася байдужою до виконання свого громадянського обов'язку.

3. Завдяки високому рейтингу за рахунок популізму (обіцянок знизити тарифи, припинити війну, перевести армію на контрактну основу) та жорсткої критики влади партії «Батьківщина» вдалося подолати 5%-й бар'єр і посісти 2-ге місце. Проте, як тільки стане зрозуміло, що ці обіцянки виконати неможливо, «Батьківщина» може втратити і ці позиції.

4. Не підтвердилися високі рейтинги «Самопоміч», підтримка якої знизилася майже наполовину. Далося взнаки зневажливе ставлення до електорату, а також розчарування громадян, які поклали певну надію на цю політичну силу.

5. Ураховуючи майже однаковий відсоток голосів у партій, що подолали 5%-й бар'єр (БЮТ, «Свобода», «Самопоміч», УКРОП), та їх взаємовідносини, суперечності між ними, робота місцевих рад навряд чи буде ефективною.

6. Не виправдалися сподівання мафіозних структур (олігархічних кланів) щодо партій типу «Рух за реформи», незважаючи на вкладені у них величезні кошти.

7. Справдилися прогнози щодо підвищення рейтингу УКРОПу.

8. Підвищив свій рейтинг «Опозиційний блок», набравши на 35% більше голосів, ніж на виборах до Верховної Ради (переважно за рахунок центральних областей).

На основі порівняння результатів виборів до місцевих рад 2015 р. з виборами до Верховної Ради України 2014 р. можна констатувати, що якщо б парламентські вибори відбулися найближчим часом, то жодна з політичних сил не отримала б відчутного (проривного) результату і не змогла сформувати коаліцію. Це також призвело б до руйнування країни, оскільки новообраний парламент змушений був би саморозпуститися. У країні, що воює, яка потребує реформ і зовнішнього фінансового дотування, новообраний вищий законодавчий орган не зміг би працювати і півроку. Виходячи з того, що можливі розклади на парламентських виборах можна передбачити та порівнявши ситуацію в нинішній Верховній Раді з можливою майбутньою ситуацією у випадку, якщо буде обрано новий парламент і виборці

проголосують так, як голосували на місцевих виборах, ситуація буде катастрофічною. Тому руйнування коаліції та заклики до дострокових парламентських виборів загрожують національній безпеці країни [23].

Перспективи розвитку методів моніторингу, аналізу та прогнозування суспільно-політичних процесів в Україні вбачаються ось у чому.

Українська держава останнім часом постійно перебуває в стані змін і нескінченному процесі трансформації та реформування, внаслідок чого громадянам довелося пережити цілу низку найгостріших соціально-політичних ситуацій, породжених помилками та прорахунками в процесі прийняття та реалізації політичних рішень. Очевидно, що ці прорахунки були значною мірою зумовлені слабкістю інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади та вищих посадових осіб.

Для формування ефективно діючої системи державної влади українському політичному істеблішменту необхідно сприймати інформацію не як відповідне фонове середовище, що забезпечує його діяльність, а як суму знань про суспільні явища, властивості та закономірності перебігу процесів, які можна використовувати в практичній діяльності у вигляді механізму реалізації політичного курсу. Тільки в цьому разі український політикум набуде ознак інтелектуального провайдера в суспільстві, а представники управлінської еліти стануть ефективними державними менеджерами.

Відсутність же стратегічних планів та прогнозів розвитку на загальнодержавному рівні, дієвого моделювання політичного процесу призводить до перманентного кризового стану в країні, що значно знижує ефективність роботи політичних та суспільних інституцій. Як наслідок політична криза переростає в кризу влади, інститут влади стає нефункціональним, неефективним; рішення,

що приймають основні гілки влади, взаємосуперечать одне одному та конфліктують між собою, що само по собі дискредитує всю державну владу. У таких умовах кризову ситуацію може врегулювати судова гілка влади, яка в ідеалі повинна вивести кризу в правове поле та забезпечити стабільність політичної системи. Але судова гілка влади в країні є занадто політизованою, на чому наголошують практично всі політичні сили і, відповідно, існує загроза невизнання судових рішень з певних політичних питань, що ще більше поглиблюватиме існуючу кризу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

На підставі викладеного вище можна сформулювати такі висновки і рекомендації.

- Автором запропонований *методологічний підхід щодо моніторингу соціально-політичних трансформаційних процесів*, який відповідає загальним підходам, характерним для УКР-методології управління СМР-процесами.

- Системний підхід щодо використання моніторингу в практиці державного стратегічного прогнозування і управління суспільним розвитком потребує розробки нових механізмів взаємодії державного та недержавного секторів вітчизняного інформаційного простору, зокрема шляхом створення міжвідомчого центру моніторингу.

- Створення системи автоматизованої підтримки прийняття рішень дасть змогу оптимально організувати супровід інформаційно-аналітичних досліджень у державному управлінні. Завдання вирішуються із застосуванням спеціальних інформаційно-програмних засобів, які включають структурно-інформаційні, лінгвістичні (мовні) і прикладні програмні компоненти.

Таким чином, моніторинг внутрішньополітичних процесів в Україні є дієвим інструментом оцінки державного управління суспільним розвитком.

Список використаних джерел

1. Drucker Peter F. The practice of management [Електронний ресурс] / Peter F. Drucker. – New York : Harper & Row, 1954. – 420 p. – Режим доступу : <http://www.questia.com/library/7445753/the-practice-of-management>
2. Дідківська Л. І. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Л. І. Дідківська, Л. С. Головка. – К. : Знання-Прес, 2002. – 326 с.
3. Стеченко Д. М. Управління регіональним розвитком / Д. М. Стеченко. – К. : Вища шк., 2000. – 405 с.

References

1. Drucker Peter F. (1954). The practice of management, Harper & Row, New York , available at: <http://www.questia.com/library/7445753/the-practice-of-management>
2. Didkivs'ka, L. I. (2002.) *Derzhavne rehulyuvannya ekonomiky* [State regulation of Economy], Znannya-Pres, Kyiv, Ukraine.
3. Stechenko, D. M. (2000), *Upravlinnya rehional'nyum rozvytkom* [Management of regional development], Vyshcha shkola, Kyiv, Ukraine.

4. Про державні цільові програми [Електронний ресурс] : Закон України від 02 лют. 2012 р. № 1621–15. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>
5. Бюджетний Кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України № 2456–17 від 13 лют. 2016 р. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
6. Згуровский М. З. Исследование социальных процессов на основе методологии системного анализа / М. З. Згуровский, А. В. Доброногов, Т. Н. Померанцева. – К. : Наук. думка, 1997. – 221 с.
7. Развитие и международное сотрудничество в XXI веке: роль информационной технологии в контексте основанной на знаниях глобальной экономики [Электронный ресурс] : Декларация министров, принята на заседании высокого уровня основной сессии Экономического и Социального Совета ООН (ЭКОСОС) 7 июля 2000 года. – Режим доступа : <http://www.ifap.ru/ofdocs/rest/ecosoc.pdf>
8. Подход к программированию, управлению и мониторингу с ориентацией на конечные результаты (УКР) и его применение в ЮНЕСКО. Руководящие принципы [Электронный ресурс]. – Париж : Бюро стратег. планирования ЮНЕСКО, BSP/RBM/2008/1. REV.5, 2011. – Режим доступа : <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001775/177568r.pdf>
9. Жужгов И. В. Мониторинг: определение, соотношение с категориями «наблюдение» и «управление» / И. В. Жужгов // Сборник научных трудов юридического факультета СевКавГТУ. – Ставрополь : СевКавГТУ, 2005. – Вып. 7. – С. 5–14.
10. Морозов А. А. Ситуационные центры. Информационные технологии будущего (Новая информационная технология) / А. А. Морозов, В. А. Яценко. – К. : Интертехнодрок, 2008. – 332 с.
11. Морозов А. А. Ситуационные центры. Основные принципы конструирования / А. А. Морозов, Г. Е. Кузьменко, В. И. Вьюн // Мат. машини і системи. – 2006. – № 3. – С. 73–79.
12. Інформаційно-аналітичні технології як інструмент прийняття рішень на державному рівні / В. Л. Колосопов, В. Є. Колосов, В. О. Ковтун та ін. // Мат. машини і системи. – 2007. – № 1. – С. 16–26.
13. Резолюции Генеральной Ассамблеи ООН в информационно-коммуникационной сфере [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/development/ict/res.shtml>
14. Про місцеві вибори : Закон України від 14 лип. 2015 р. № 595-VIII // Відом. Верхов. Ради (ВРР). – 2015. – № 27–38. – Ст. 366.
15. Конституція України : чинне законодавство станом на 3 берез. 2014 р. (офіц. текст). – К. : Паливода А.В., 2014. – 64 с. – (Закони України).
16. Про доступ до публічної інформації [Електронний ресурс] : Закон України від 13 січ. 2011 р. № 2939-VI (зі змінами). – Режим доступу : rada.gov.ua
17. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики [Електронний ресурс] : Закон України від 1 лип.
4. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “The state target programs” available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15> (Accessed 02 February 2012).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “Budget Code of Ukraine” available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 13 February 2012).
6. Zhurovskyy, M. Z. Dobronohov, A. V. and Pomerantseva, T. N. (1997), *Issledovanie social'nyh processov na osnove metodologii sistemnogo analiza* [Study Up Social processes based on a systematic analysis methodology], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
7. ECOSOC (2000), “Development and international cooperation in the XXI century: the role of information technology in the context of a global knowledge economy” available at: <http://www.ifap.ru/ofdocs/rest/ecosoc.pdf> 15 (Accessed 07 July 2000).
8. UNESCO (2011), [The approach to programming, management and monitoring with the results-based management (RBM) and its application to UNESCO. Guidelines] available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001775/177568r.pdf>
9. Zhuzhgov, I. V. (2005), “Monitoring: definition, relationship with the categories of «monitoring» and «control»”, *Sbornik nauchnyh trudov juridicheskogo fakul'teta SevKavGTU*, vol. 7, pp. 5–14.
10. Morozov, A. A. and Yaschenko, V. A (2008), *Situational centers. Information technologies of the future (New information technology)*, Yntertekhnodruk, Kyiv, Ukraine.
11. Morozov, A. A. Kuzmenko, N. E and Viun, V. I. (2006) “Situational centers. General principles for design” *Matematychni mashyny i systemy*, vol. 3, pp. 73–79.
12. Kosolapov, V. L. Kolosov, V. Ye. Kovtun, V. A. Kozlov, V. V. and Petruk, N. P. (2007) “Information-analytical technology as a tool for decision-making at the state level” *Matematychni mashyny i systemy*, vol. 1, pp. 16–26.
13. UN General Assembly, [Heneralnoy the Assembly resolutions in the United Nations Information and kommunykatsyonnoy sphere] available at: <http://www.un.org/ru/development/ict/res.shtml>
14. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On Local Elections” available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/595-19> (Accessed 14 July 2015).
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (2014), The Law of Ukraine “The Constitution of Ukraine” available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (2011), The Law of Ukraine “On access to public information” available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2939-17> (Accessed 13 January 2011).
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), The Law of Ukraine “On Domestic and Foreign Policy” available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (Accessed 1 July 2010).

- 2010 р. № 2411-VI (зі змінами). – Режим доступу : rada.gov.ua
18. Питання впровадження єдиної державної політики реформ в Україні [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 19 січ. 2015 р. № 22/2015 (зі змінами і доповненнями). – Режим доступу : rada.gov.ua
 19. Про Стратегію сталого розвитку «Україна–2020» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. – Режим доступу : rada.gov.ua
 20. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
 21. Державна політика : підручник / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова). – К. : НАДУ, 2014. – 448 с.
 22. Державне управління : підручник : у 2 т. / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова). – К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. – Т. 1. – 564 с.; Т. 2. – 324 с.
 23. Результати місцевих виборів-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://medium.com/@hu_lviv/результати-місцевих-виборів-2015-3606774e0ff7#.fj26py1th
 24. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості : аналітична доповідь / Д. В. Дубов, А. Ожеван, С. Л. Гнатюк. – К. : НІСД, 2010. – 64 с.
 25. Андрейчук В. С. Системний аналіз місця і ролі інформаційної складової УКР-методології управління СМР-процесами / В. С. Андрейчук, І. Є. Корнілов // *Правова інформатика*. – 2012. – № 4 (36). – С. 86–93.
 26. Про державний бюджет України на 2016 рік [Електронний ресурс] : Закон України № 928–19 від 25 груд. 2015 р. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19>
 18. The President of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine “Question introduction of a unified state policy reforms in Ukraine” available at: <http://www.president.gov.ua/documents/6142014-17486> (Accessed 19 January 2015).
 19. The President of Ukraine (2015), Decree of the President of Ukraine “On approval of the Strategy for Sustainable Development “Ukraine-2020”” available at: <http://www.president.gov.ua/news/glava-derzhavi-zat-verdiv-strategiyu-stalogo-rozvitku-ukrayin-34506> (Accessed 12 January 2015).
 20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “The National Security of Ukraine” available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (Accessed 19 June 2013).
 21. *Derzhavna polityka* [Government policy] (2012), NAPA, Kyiv, Ukraine.
 22. *Derzhavne upravlinnya : pidruchnyk u 2 t.* (2012) [Public administration: a textbook of 2 tons.], NAPA, Kyiv, Dnipropetrovsk, Ukraine.
 23. *Rezultaty mistsevykh vyboriv-2015* [The results of the local elections 2015] available at: https://medium.com/@hu_lviv/результати-місцевих-виборів-2015-3606774e0ff7#.fj26py1th
 24. Dubov, D.V. Ozhevan, M.A and Hnatjuk, S.L. (2010), *Informatsiyne suspil'stvo v Ukrayini: hlobal'ni vyklyky ta natsional'ni mozhlyvosti : analitychna dopovid'* [Information Society in Ukraine: global challenges and national capacities analytical report], NISS, Kyiv, Ukraine.
 25. Andreychuk, V.S. (2012), “A systematic analysis of the place and role information component UKR-management methodology CMP processes”, *Pravova informatyka*, vol. 4(36), pp. 86–93.
 26. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On the State Budget of Ukraine for 2016” available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/928-19> (Accessed 25 December 2015).